

Обставини справи

Заява стосувалася кримінального провадження проти пана Gorše, адвоката і ліцензованого розпорядника у справах про неплатоспроможність. Йому було пред'явлено обвинувачення у шахрайстві в господарській діяльності, зловживанні службовим становищем та відмиванні коштів у зв'язку з його діями як ліквідатора збанкрутілої компанії Н.К. Кільком іншим особам також було пред'явлено обвинувачення у зв'язку з цими подіями.

Пізніше двоє співовинувачених – Р.К. та S.S. – уклали угоди з прокуратурою про визнання винуватості в пособництві у зловживанні службовим становищем й у відмиванні коштів.

На підставі цих угод Окружний суд у місті Копер у складі одного судді J.G. провів підготовче засідання, в ході якого було прийнято визнання вини обвинуваченими та ухвалено вироки щодо Р.К. та S.S. У цих вироках заявник вказаний як виконавець обох кримінальних правопорушень, у яких також брали участь Р.К. та S.S.

Представник заявника подав клопотання про відвід судді J.G. від розгляду справи заявника, яка розглядалася після ухвалення вироків Р.К. та S.S. Він стверджував, що внаслідок висловленого у вироках щодо Р.К. та S.S. припущення про вчинення заявником зазначених кримінальних правопорушень суддя J.G. не може вважатися безстороннім. У задоволенні клопотання було відмовлено.

Заявник також оскаржував це питання у своїх апеляційних скаргах, однак безрезультатно.

Заявник скаржився до ЄСПЛ на підставі статті 6 Конвенції про порушення його права на розгляд справи безстороннім судом.

Оцінка Суду

Принципи щодо безсторонності

ЄСПЛ зазначив, що загальні принципи безсторонності, в тому числі ті, що стосуються участі судді в попередніх рішеннях з цього ж питання, викладені в рішенні Суду у справі «Менг проти Німеччини» (Meng v. Germany, № 1128/17). Суд, тим не менш, вказав, що при застосуванні суб'єктивного критерію він послідовно дотримується думки, що особиста безсторонність судді повинна презюмуватися, доки не буде доведено протилежне.

Що стосується об'єктивного критерію, то принципи, які найбільше стосуються питання у цій справі, Суд підсумував наступним чином:

- сам по собі факт того, що суддя ухвалював попередні рішення щодо того самого правопорушення, не є достатньою підставою для сумнівів у його безсторонності. Так само участь судді у розгляді подібних, але не пов'язаних справ,

або судовий розгляд стосовно співобвинуваченого в окремому провадженні не породжує автоматично сумнівів у безсторонності судді під час розгляду наступної справи;

- питання щодо безсторонності судді виникає тоді, коли у попередньому рішенні вже міститься детальна оцінка ролі особи, обвинуваченої у злочині, який був вчинений кількома особами, але яка ще не була судимою. Особливо це стосується випадків, коли у попередньому рішенні надається конкретна правова кваліфікація участі заявника або чітко визначається, що він виконав усі елементи складу злочину. За таких обставин об'єктивно виникають обґрунтовані сумніви у безсторонності суду при подальшому розгляді справи заявника.

Принципи щодо презумпції невинуватості

ЄСПЛ нагадав, що презумпція невинуватості, закріплена у статті 6 Конвенції, є одним із ключових елементів справедливого кримінального процесу. Це положення забороняє передчасне висловлення судом думки про винуватість особи, обвинуваченої у вчиненні злочину, до її визнання винною відповідно до закону.

У цьому контексті Суд наголосив на необхідності чітко розрізняти заяву про підозру у вчиненні злочину та твердження про те, що особа вчинила злочин до набрання вироком законної сили. Використання відповідної термінології має вирішальне значення. Суд також зазначив, що питання про те, чи порушує заява державної посадової особи принцип презумпції невинуватості, має вирішуватися в контексті конкретних обставин, за яких було зроблено оскаржувану заяву. Враховуючи характер і контекст конкретного провадження, навіть використання невдалих формулювань може не мати вирішального значення. Практика Суду містить приклади випадків, коли порушення пункту 2 статті 6 Конвенції не було встановлено, навіть якщо термінологія, яку використовували національні органи влади та суди, була піддана критиці.

Суд визнав, що у складних кримінальних провадженнях за участю кількох осіб, яких не можна судити разом, посилення суду першої інстанції на участь третіх осіб, які згодом можуть постати перед судом окремо, може бути неминучим при оцінці винуватості тих, хто перебуває на лаві підсудних. Кримінальні суди зобов'язані встановлювати факти справи, що мають значення для оцінки юридичної відповідальності обвинуваченого, якомога точніше і достовірніше, і вони не можуть представляти встановлені факти як прості звинувачення або підозри. Це стосується і фактів, пов'язаних із залученням третіх осіб. Однак, якщо такі факти мають бути представлені, суди повинні уникати надання більшої інформації, ніж це необхідно для оцінки юридичної відповідальності тих осіб, які є обвинуваченими в поточному процесі.

Застосування зазначених принципів до обставин цієї справи

ЄСПЛ зазначив, що скарга заявника полягала в тому, що суддя J.G., який головував у складі судової колегії, яка визнала заявника винним, раніше ухвалив вироки щодо співобвинувачених заявника за участь у вчиненні тих самих злочинів на підставі угоди про визнання винуватості, а також згадав у них про роль заявника у відповідних злочинах.

ЄСПЛ вказав, що у складі судової колегії були два народних засідателі та професійний суддя J.G. Як професійний суддя, J.G. мав бути достатньо підготовленим та досвідченим, щоб відмежуватися від попередніх обставин розгляду справ проти Р.К. та S.S. З огляду на надані матеріали, Суд не знайшов жодних ознак особистої упередженості судді J.G. під час розгляду справи щодо заявника, а тому має діяти презумпція його особистої безсторонності.

Проте ці обставини не звільняли Суд від обов'язку перевірити, чи не містили вироки щодо Р.К. та S.S. висновків, що фактично наперед визначали вину заявника, тим самим підриваючи об'єктивну безсторонність судді.

У зв'язку з цим Суд досліджував два головних питання: чи було необхідним згадувати участь заявника у злочинах, за які були засуджені Р.К. та S.S., і якщо так, то чи було таке посилання обмежене необхідним мінімумом і належно сформульоване, щоб уникнути упередженості.

ЄСПЛ дійшов висновку, що з огляду на характер злочинів, у яких обвинувачувалися Р.К. та S.S., посилання на третіх осіб та на роль, яку нібито відігравав заявник, можливо, було неминучим при викладенні фактів їхнього правопорушення.

Водночас Суд вважав особливо важливим зазначити, що вироки щодо Р.К. та S.S. не тільки містили фактичний опис передбачуваної ролі заявника, але й згадували його, у тому числі в резолютивній частині, як особу, яка вчинила кримінальне правопорушення у вигляді зловживання службовим становищем, що на той момент залишалось лише кримінальним обвинуваченням у частині щодо заявника. Посилання на те, що заявник був «виконавцем» цього злочину, не залишає жодних сумнівів щодо того, що мав на увазі суд. Було вказано повне ім'я заявника, і посилання на нього не були сформульовані таким чином, щоб вказати на те, що на той момент він був лише обвинуваченим і переслідувався в рамках окремого кримінального провадження. Жодних пояснень того, що його вина не була встановлена в законному порядку, не містилося в мотивувальній частині вироків, якими було засуджено Р.К. та S.S., або деінде.

З огляду на вищевикладене, зокрема посилання на заявника як на особу, яка вчинила відповідне правопорушення, та детальний опис його поведінки, який чітко вказував на те, що він вчинив це правопорушення, у рішеннях проти Р.К. та S.S., ЄСПЛ не був переконаний, що було докладено належних зусиль для того, щоб уникнути, наскільки це можливо, створення враження, що заявника вже було визнано винним.

Враховуючи вищезазначене, судові рішення щодо співобвинувачених заявника завдали шкоди праву останнього на презумпцію невинуватості. Крім того, Суд зазначив, що хоча і зрозуміло, що оцінка доказів, які обґрунтовують вирок, ухвалений на підставі угоди про визнання вини, якісно відрізняється від оцінки, проведеної при завершенні звичайного судового розгляду, коли вирок ухвалюється на підставі всієї сукупності представлених доказів, суддя J.G. все одно мусив оцінити докази проти P.K. та S.S., які включали висновки про роль заявника. ЄСПЛ не вважав необхідним додатково розглядати визнання вини P.K. та S.S. у вирокі щодо заявника і дійшов висновку, що заявник мав об'єктивно обґрунтовані побоювання щодо неупередженості судді J.G.

У зв'язку із цим ЄСПЛ підкреслив, що навіть зовнішні ознаки можуть мати певне значення. Іншими словами, «правосуддя має не лише здійснюватися, його також має бути видно», оскільки під загрозою перебуває довіра, яку суди в демократичному суспільстві повинні вселяти у громадськість.

Висновок

Порушення пунктів 1 та 2 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 6 березня 2025 року й набуло статусу остаточного 6 червня 2025 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.